

I.O. Геєць, к.е.н., доцент
кафедри міжнародної економіки
О.В.Волох, студент
Національний авіаційний університет

РОЗВИТОК ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ І СТРАТЕГІЧНИМ ПАРТНЕРОМ РЕСПУБЛІКОЮ АЗЕРБАЙДЖАН

У статті розглянуті експортно-імпортні операції Азербайджану, проведено аналіз зовнішньоторговельного обороту, описана структура імпорту та експорту між країнами і запропоновано перспективні напрямки розвитку торгово-економічного співробітництва між Україною та Азербайджанською Республікою.

Ключові слова: експорт, імпорт, зовнішньоторговельний оборот, торгово-економічні відносини, Республіка Азербайджан, Україна.

В статье рассмотрены экспортно-импортные операции Азербайджана, проведен анализ внешнеторговому оборота, описана структура импорта и экспорта между странами и предложены перспективные направления развития торгово-экономического сотрудничества между Украиной и Азербайджанской Республикой.

Ключевые слова: экспорт, импорт, Внешнеторговые оборот, торгово-экономические отношения, Республика Азербайджан, Украина.

The article describes the export-import operations in Azerbaijan, foreign trade analysis, describes the structure of imports and exports between the two countries and offered promising areas of trade and economic cooperation between Ukraine and the Republic of Azerbaijan.

Keywords: exports, imports, foreign trade, trade and economic relations, the Republic of Azerbaijan, Ukraine.

Постановка проблеми. Рівноправна інтеграція національної економіки Азербайджану в систему нових світогосподарських відносин на основі використання незаперечних переваг міжнародного поділу праці є магістральним напрямом країни в області зовнішньоекономічної політики в майбутній період. Здійснені в рамках проведеної економічної реформи заходи щодо лібералізації зовнішньоторговельних операцій зажадали конкретних змін у характері діяльності митної служби Азербайджанської Республіки, перетворення її в реально діючий інструмент державного регулювання зовнішньої торгівлі. Економічні, політичні та соціальні реформи, що проводяться в Азербайджані, направили в нове русло і його зовнішні

торгово-економічні відносини. Зокрема, на якісно інший рівень перейшли економічні зв'язки Азербайджану з колишніми союзними республіками, країнами - членами РЕВ, а також міжнародними економічними і фінансовими організаціями - МВФ, МБРР, ГАТТ/СОТ. Знадобилося терміново створювати адекватну систему державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Інтенсифікація зарубіжних зв'язків, багаторазове збільшення числа торгових і фінансових партнерів, неухильне зростання учасників зовнішньоекономічної діяльності, величезний вантажо- і пасажиропотік і багато інших процеси, пов'язані з подальшою лібералізацією зовнішньоекономічних відносин, диктують принципово новий підхід державному механізму регулювання зовнішньоекономічного комплексу і насамперед, організації митної справи та митної політики в Азербайджанській Республіці.

Аналіз досліджень і публікацій. Питома внесок у розробку проблеми розвитку торгово-економічних відносин зробили вітчизняні та зарубіжні економісти, серед яких: Вірною Р., Кругман П., Ланкастер К., Портер М., Фішер С., Дорнбуш Р., Шмалензі Р., Абдурахманов А., Буглай В., Ливенцев І., Бураковський І., Велієв Н., Дюмулен І., Кочарлі М., Морозко В., Фатхутдінов Р., Емір-Ільєсова Е.

Формування цілей статті. Аналіз експортно-імпортних операцій та зовнішньоторговельного обороту між Україною та Республікою Азербайджану, а також опис перспективних напрямків розвитку торгово-економічних відносин між партнерами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочаті загальнонаціональним лідером Гейдаром Алієвим реформи в усіх сферах політичного та соціально-економічного розвитку, дозволили країні вийти з глибокої кризової ситуації, що існувала в першій половині 90-х років ХХ сторіччя. За короткий час була забезпечена внутрішньополітична стабільність, було призупинено військова агресія з боку сусідньої Вірменії, яка викликала втратою значної частини економічного потенціалу країни, поява мільйонної армії біженців.

Продовження в країні економічних реформ, перехід від адміністративних методів управління до методів ринкової економіки, лібералізація зовнішньої торгівлі - фактори, які відіграють важливу роль у прискоренні соціально-економічного розвитку, складають основу політики проводиться нинішнім Президентом країни І.Алієвим.

В даний час Азербайджан має широкі можливості для активного включення в систему міжнародних торгово-економічних відносин.

Формування торговельного законодавства Азербайджанської Республіки створило можливості для розширення зовнішніх торгових зв'язків країни. У першу чергу, були створені органи, які визначають торгову політику і здійснюють її. З метою регулювання міждержавних торговельних зв'язків було прийнято більше 30 законів і низку нормативно-правових документів.

Азербайджанська Республіка підписала двосторонні угоди про вільну торгівлю з країнами СНД (Російська Федерація, Грузія, Казахстан, Молдова, Туркменістан, Узбекистан і Україна), а також регулюючі документи з митних об'єднанням, економічної інтеграції та зону вільної торгівлі. Починаючи з 1996 р. спостерігається зростання зовнішньої торгівлі.

У 2013 (2012) р. Азербайджанська Республіка здійснила торгові операції з 140 (137) країнами світу. Обсяг товарообігу склав 11636,6 (8558,4) млн. \$, обсяг імпорту склав 5264,5 (4211,2) млн. \$, обсяг експорту - 6372,1 (4347,2) млн. \$. Порівняно з відповідним періодом попереднього року загальний обсяг зовнішньої торгівлі зріс на 36,0 (20,0) %.

В останні роки все більше зростає активність у напрямку розвитку двостороннього та багатостороннього співробітництва. Азербайджан розвиває економічні стосунки з переважною більшістю країн світу, а також міжнародними економічними об'єднаннями, асоціаціями, організаціями та різними спілками. Ведеться активна робота в напрямку вступу до Світової організації торгівлі. Початок процесу підготовки до вступу Азербайджану до СОТ було покладено в червні 1997 р., після подачі Урядом країни заявки про намір стати членом організації. У березні 1999 р. в Секретаріат СОТ в Женеві був представлений "Меморандум про режим зовнішньої торгівлі", що охоплює всі аспекти зовнішньої торгово-економічної діяльності країни. В даний час ведуться активні переговори з багатьма країнами - членами СОТ з питань торговельного режиму.

Аналіз міжнародних економічних відносин показує, що процес глобалізації обумовлює вільний рух товарів і послуг, робочої сили і капіталу. В умовах глобалізації зовнішньоекономічна політика Азербайджану направлена на поліпшення умов виходу на світовий ринок товарів і послуг, захист внутрішнього ринку, залучення іноземного капіталу і сучасних технологій, які відіграють важливу роль в економічному розвитку.

На даний час динаміка розвитку двосторонніх відносин у торговельно-економічній сфері між Україною й Азербайджанською Республікою (АР) характеризується стабільністю і наявністю тенденцій до подальшого поглиблення

відповідних зв'язків між двома країнами. Ключовою ознакою двосторонньої торгівлі є стаке нарощування українського експорту до АР.

Серед торговельних партнерів України Азербайджанська Республіка за обсягами товарообороту товарами в 2012 році посідала 5 місце серед країн СНД.

Таблиця 1

Зовнішньоторговельний оборот між Україною та Азербайджанською Республікою (млн. дол. США)

	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
Експорт	153,1	222,9	301,4	433,01	645,6	934,4	574,5	636,1	737,7	806,4
Імпорт	11,1	11,6	33,4	44,98	38,1	84,1	295,2	964,3	658,2	97,4
Товарооборот	164,2	234,5	334,8	478,01	683,7	1018,5	869,7	1600,4	1395,9	903,8

Згідно із даними Держстату України, у 2012 році зовнішньоторговельний оборот України з Азербайджанською Республікою (товари і послуги) становив 903,83 млн. дол. США і зменшився у порівнянні з 2011 роком на 492,11 млн. дол. США або на 35,3%, у т.ч. товарами за 2012 рік становив 846,38 млн. дол. США і зменшився у порівнянні з 2011 роком на 505,36 млн. дол. США або на 37,4%.

Загальний експорт товарів та послуг становив 806,42 млн. дол. США і збільшився у порівнянні з 2011 роком на 68,73 млн. дол. США або на 9,3%, у т.ч. експорт товарів становив 766,64 млн. дол. США і збільшився у порівнянні з 2011 роком на 58,32 млн. дол. США або на 8,2%.

Основними статтями експорту до Азербайджанської Республіки за 2012 рік (% від загального обсягу експорту товарів) залишалася продукція:

- металургійної промисловості – 44,9%,
- агропромислового комплексу – 23,0%,
- машинобудування – 13,4%.

Експорт продукції металургійної промисловості за 2012 рік збільшився порівняно з 2011 роком на 13,55 млн. дол. США або на 4,1%.

Експорт продукції агропромислового комплексу за 2012 рік порівняно з 2011 роком збільшився на 0,77 млн. дол. США або на 0,47%.

Експорт продукції машинобудування за 2012 рік порівняно з 2011 роком збільшився на 21,24 млн. дол. США або на 26,1%.

Загальний імпорт товарів та послуг становив 97,41 млн. дол. США і зменшився у порівнянні з 2011 роком на 560,84 млн. дол. США або на 85,2%, у т.ч. імпорт

товарів становив 79,74 млн. дол. США і зменшився у порівнянні з 2011 роком на 563,69 млн. дол. США на 87,6%;

Основними статтями імпорту до України за 2012 рік (% від загального обсягу імпорту товарів) є продукція:

- паливно-енергетичного комплексу – 32,2%,
- агропромислового комплексу – 31,7%,
- хімічної промисловості – 23,7%.

Імпорт продукції паливно-енергетичного комплексу за 2012 рік порівняно з 2011 роком зменшився на 572,45 млн. дол. США або на 95,7%.

Імпорт продукції агропромислового комплексу за 2012 рік, порівняно з 2011 роком збільшився на 13,83 млн. дол. США або в 2,2 рази.

Імпорт продукції хімічної промисловості за 2012 рік порівняно з 2011 роком збільшився на 0,56 млн. дол. США або на 3,1%.

Сальдо для України у 2012 р. склалося позитивним і становило 709,01 млн. дол. США.

Важливе значення в контексті активізації двосторонніх економічних зв'язків має проведення на регулярній основі засідань Спільної міжурядової українсько-азербайджанської комісії з питань економічного співробітництва, що є ефективним механізмом пошуку і реалізації нових напрямків розвитку співробітництва в торговельно-економічній сфері. 21.04.2011р. в м. Баку відбулось 9-е засідання Спільної міжурядової українсько-азербайджанської комісії з питань економічного співробітництва (СМК), в ході якого констатовано наявність високого рівня розвитку двосторонньої торгівлі, а також намічені шляхи подальшої інтенсифікації розвитку відносин в торговельно-економічній сфері між Україною і АР.

Поряд з цим, здійснюється робота у напрямку проведення розширення контактів між українськими та азербайджанськими представниками ділових кіл, що слугуватиме запорукою збільшення присутності українських виробників на азербайджанському ринку, та, як наслідок, зростання українського експорту до АР.

Азербайджанська Республіка станом на 01.01.2013 року інвестувала в економіку України 56 933,3 тис. дол. США. Інвестиції із Азербайджану надійшла в такі галузі, як промисловість – 31,9%, будівництво 25,5%, торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 23,0%, від загального обсягу інвестицій Азербайджану в економіку України.

Аналіз платіжного балансу показує, що за звітний період, так само як і в попередні роки, сальдо зовнішньоекономічних операцій з нафтогазового сектору

було позитивним, по ненафтового- негативним. Надходження до нафтогазовий сектор формуються, головним чином, за рахунок експорту нафти і припливу іноземного капіталу, відрахування же складають репатріація прибутку і капіталу, витрати на імпорт обладнання та ін. Позитивне сальдо по нафтогазовому сектору досягло 17,1 млрд. доларів. Профіцит поточного рахунку операцій склав 9,3 млрд. доларів. Профіцит нафтогазового сектора на 16,6 млрд. доларів повністю покрив дефіцит по ненафтового сектору у розмірі 7,4 млрд. доларів.

Таблиця 2

Платіжний баланс Республіки Азербайджан, (млн. дол)

	Січень-вересень, 2012	Січень-вересень, 2013
I. Сальдо поточного рахунку операцій	11 518,2	9 249,9
Баланс зовнішньої торгівлі	17 506,0	15 408,1
Баланс послуг	- 2 377,4	- 3 151,0
Баланс доходів	- 3 431,5	- 3 052,0
Репатріація інвестиційних доходів	- 3 655,0	- 3 097,7
Баланс поточних трансферів	- 178,9	51,4
II. Сальдо рахунку руху Капіталу і фінансів	- 7 039,9	- 5 054,6
Прямі інвестиції		
- залучені в Азербайджан	3 972,7	4 631,8
- направленні за кордон	- 926,1	- 775,0
- репатріація інвестицій	- 2 176,1	- 2 663,2
Кредити та інші інвестиції	- 7 912,4	- 7 739,4
III. Загальне сальдо Платіжний баланс	4 478,3	3 291,1

За звітний період зовнішньоторговельний оборот склав 32,2 млрд. доларів, позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу - 15,4 млрд. доларів. За звітний період Азербайджан здійснював торговельні операції з 143 країнами. При цьому, 9,5 % зовнішньої торгівлі припало на частку країн СНД.

За звітний період експорт досяг 23,8 млрд. доларів, що на 3,1 % менше порівняно з аналогічним показником за відповідний період минулого року. У структурі експорту 94,7 % склали нафтопродукти. За кордон було експортовано нафтопродуктів на суму 21,5 млрд. доларів, у структурі експортованих нафтопродуктів 1,2 млрд. доларів припали на продукти нафтопереробки, 20,3 млрд. доларів - на частку сирової нафти. У структурі експорту сирової нафти 19,1 млрд. доларів припали на частку нафти, видобутої АМОК, 1,2 млрд. доларів - інших підприємств. При цьому, 120,8 млн. доларів склав конденсат з «Шахденіз», 1 015,5 млн. доларів припали на частку ДНКАР. Ненафтовий експорт зріс на 13,1 % і склав 1 265,5 млн. доларів.

Структура експорту Республіки Азербайджан, (млн. дол)

Структура експорту		
	Січень-вересень, 2012	Січень-вересень, 2013
Паливно-сировинна продукція:	23 882,5	22 923,0
- нафтопродукти	23 442,5	22 545,1
- інша сировина	440,0	377,9
Машини та обладнання	60,6	214,7
Споживчі товари	596,2	651,3
Інші товари	22,3	21,6
Всього	24 561,6	23 810,6

Загальна вартість імпортованих товарів за звітний період склав 8,4 млрд. доларів, що на 18,6% більше порівняно з аналогічним показником за відповідний період минулого року. З них споживчі товари склали 3 292,1 млн. доларів, з них продовольчі - 1 025,5 млн. доларів.

Структура імпорту Республіки Азербайджан, (млн. дол)

Структура імпорту		
	Січень-вересень, 2012	Січень-вересень, 2013
Споживча товари	3 067,6	3 292,1
- продовольчі товари	873,0	1 025,5
- непродовольчі товари	2 194,6	2 266,6
Товари інвестиційного напрямку	696,1	741,7
Інші товари	3 321,9	4 368,7
Всього	7 085,6	8 402,5

Зростання імпорту споживчих товарів на 224,5 млн. доларів відбувся в основному за рахунок продовольчих товарів, імпорт яких виріс на 152,5 млн. доларів. Імпорт непродовольчих товарів підвищився на 72,0 млн. доларів.

Основними перспективними напрямками розвитку торговельно-економічного співробітництва між Україною та Азербайджанською Республікою являються:

1. Співробітництво в сфері паливно-енергетичного комплексу:

- реалізація проекту Євразійського нафтотранспортного коридору з використанням нафтопроводу Одеса-Броди;
- реалізація проекту поставки зрідженого газу в Україну;
- організація спільних підприємств з виробництва нафтогазового обладнання;
- надання послуг з виконання науково-дослідних робіт для нафтових компаній Азербайджану.

2. Співробітництво в аерокосмічній сфері:

- співробітництво в області створення наземних комплексів керування супутниками для космічної промисловості АР;
- відкриття в Азербайджані наукового ракетно–космічного освітнього центру навчання азербайджанських спеціалістів;
- навчання студентів у профільних навчальних закладах космічної галузі України.

3. Співробітництво в галузі транспорту та зв'язку:

- реалізація проекту TASIM (Транснаціональна євразійська інформаційна супермагістраль) у сфері інформаційно-комунікаційних технологій;
- приєднання Азербайджану до тристоронньої Угоди України, Литви і Білорусі, підписаній транспортними відомствами країн "Про розвиток вантажоперевезень у напрямку Балтійське море - Чорне море" (поїзд "Вікінг");
- розвиток проектів у сфері суднобудування та будівництва морських портів;
- проведення робіт силами "Укрзалізниці" по модернізації азербайджанської залізничної інфраструктури.

4. Збільшення експорту в Азербайджанську Республіку наступної продукції:

- авіаційної і машинобудівної галузі (електричні машини, устаткування, автомобілі спеціального призначення, вагони і колісні пари до них);
- агропромислового комплексу (пшениці, м'ясомолочної групи, цукру, кондитерських виробів, спирту, тютюнових виробів);
- хімічної промисловості (мінеральних добрив, пластмас і пластмасових виробів, ліків і ветеринарних вакцин);
- будівельних матеріалів (високотехнологічних будматеріалів, цементу, граніту);
- поставка продукції по лінії військово-технічного співробітництва.

Висновки з даного дослідження. В даний час Азербайджан має широкі можливості для активного включення в систему міжнародних торгово-економічних відносин. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Азербайджаном. В даний час динаміка розвитку двосторонніх відносин у торговельно-економічній сфері між Україною та Азербайджанською Республікою (АР) характеризується стабільністю і наявністю тенденцій до подальшого поглиблення відповідних зв'язків між двома країнами. Ключовою ознакою двосторонньої торгівлі є постійне нарощування українського експорту в АР.

Серед торгових партнерів України Азербайджанська Республіка за обсягами товарообігу товарами в 2012 році займала 5 місце серед країн СНД. За звітний період експорт досяг 23,8 млрд. доларів, що на 3,1 % менше порівняно з аналогічним показником за відповідний період минулого року. У структурі експорту 94,7 % склали нафтопродукти. За кордон було експортовано нафтопродуктів на суму 21,5 млрд. доларів, у структурі експортованих нафтопродуктів 1,2 млрд. доларів припали на продукти нафтопереробки, 20,3 млрд. доларів - на частку сирової нафти. У структурі експорту сирової нафти 19,1 млрд. доларів припали на частку нафти. Основними перспективними напрямками розвитку є співробітництво: в сфері паливно-енергетичного комплексу, аерокосмічній сфері, в галузі транспорту та зв'язку, збільшення експорту до Азербайджанської Республіки наступної продукції.

Список літератури

1. Торгівельно-економічне співробітництво між Україною та Азербайджаном [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://azerbaijan.mfa.gov.ua/ua/ukraine-az/trade>

2. Международная торговля. Основы теории международной торговли [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.aup.ru/books/m240/3_8_1.htm

3. Теории международной торговли [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.grandars.ru/student/mirovaya-ekonomika/teorii-mt.html>

4. Общие сведения о промышленности Азербайджана [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/oglad_economiki/aze/2821.html

5. Двостороннє торговельно-економічне співробітництво між Україною та Азербайджанською Республікою [Електронний ресурс]. - Режим доступа: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/torg_econ_vidn/aze/6316.html